

Хозе Ламбер

ПРОМЕНЕ, ОПОЗИЦИЈЕ И ЦИЉЕВИ У СТУДИЈАМА ПРЕВОЂЕЊА: КА ГЕНЕАЛОГИЈИ КОНЦЕПАТА¹

Иако Џејмс С. Холмс (James S. Holmes) није никада намеравао, ни као преводилац ни као научник, да сачини *summa translologica*, изазов по себи представља анализа његове улоге у развоју дисциплине коју је систематично, и са посебним наглашавањем, називао (за разлику од већине његових колега) „студијама превођења“. На основу Холмсових концепата, покушаћу да демонстрирам како су се теоретичари превођења до сада саглашавали или сукобљавали поводом одређених питања терминологије, као и задатака дисциплине. Концентрисаћу се на „дескриптивне студије“, нарочито на њихове функције у оквиру „студија превођења“ (термин је схваћен у складу са холмсовским линијама, дефинишући у најширем могућем смислу научне активности повезане са било којим видом превођења), њихове везе са теоријама, као и на интердисциплинарну оријентацију оних који су се залагали и који се залажу за „студије превођења“.

Када је Џејмс С. Холмс завршио свој програмски рад „Назив и природа студија превођења“ (“The name and nature of translation studies”) (1975 [1972²]) реченицом: „Нека мета-дискусија почне“, вероватно није ни замишљао како ће то пророчки да делује у 1980-им, нити како ће се брзо и снажно раширити мета-теоријске дискусије о превођењу. Отуда потреба за сучељавањем наше савремене ситуације и дискусија из 1972. Холмсов текст ће овде бити употребљен као почетна тачка за анализу неколико кључних проблема дисциплине, као и њених самодефиниција. Када говоримо о тексту „Назив и природа студија превођења“, јасно ми је да се „студије превођења“ (као и само превођење уосталом), никад не може проучавати *само* на основу *текста*, што ниједан случај не илуструје боље него Холмсова каријера. Уколико желимо да посматрамо шта се догађа, неопходно је истражити не само текстове, већ и контекст

¹ Овај рад је првобитно објављен у *Студије превођења: стање уметности. Сјисци првој симпозијума Џејмса С. Холмса о студијама превођења (Translation studies: the state of the art. Proceedings of the first James S Holmes symposium on translation studies)* приредили Kitty M. van Leuven и Ton Naaijken (Amsterdam / Atlanta, GA: Rodopi, 1991), 25-37.

Изворник: José Lambert, „Shifts, oppositions and goals in translation studies: towards a genealogy of concepts“, *Functional approaches to culture and translation*, изабрани радови José Lambert, ур. Dirk Delabastita, Lieven D’hulst и Reine Meylaerts, John Benjamins Publishing Company, 1991, стр. 75-85.

² Холмсов прекретнички чланак (Holmes 1975; ново издање у Holmes 1988: 66-80) први пут је представљен 1972. године као јавно предавање на Трећем Интернационалном Конгресу Примењене Лингвистике у Копенхагену.

и праксу превођења и проучавања превођења: на пример, где и када тачно су наведене изјаве настале (и објављене, ако су уопште објављене), због чега, итд? Ипак, неће бити једноставно показати, са прецизним наводима, у којој мери и правцу се Холмс-ова каријера мењала неколико година након „Назива и природе“, на пример, после „историјског симпозијума у Левену“ из 1976. (списи објављени као Holmes, Lambert & Van den Broeck 1978), како га је он често звао.³

Назив и природа дисциплине

Шта год да је Холмс имао на уму када се бавио студијама превођења, 1972. није било никаквог консензуса, а нема га ни данас, 1990, у вези са употребом овог термина или са дисциплином на коју се односи. Да ли је то само питање израза, или постоји дубље значење иза ових термилолошких оклевања и расправа?

Основна брига америчко-холандског научника-преводиоца била је да се пронађе прави назив за оно шта су сви звали „младом“ дисциплином. Преферирао је назив „студије превођења“ у односу на друге, амбициозније називе – наука о превођењу (Nida), традуктологија (Harris), *science de la traduction*, *traductologie*, *Übersetzungswissenschaft*, *Translationswissenschaft*, итд. – који нису одражавали стање дисциплине. Холмс је сигурно желео да реагује против идеје да је превођење добро познати феномен, да се научно проучавање превођења може одредити искључиво као „теорија“, те да је теорија превођења добро установљена област истраживања чији је једини циљ да служи изградњи теорије. Одбацио је двојне и једностране погледе на теорију и праксу, према којима је једно требало да буде процењено по томе колико је ефикасно за оно друго; увео је друге области у саму дисциплину. У његовом програмском прегледу наука није могла бити сведена ни на прагматизам („како произвести добре преводе“), нити на грађење теорије. У то време, употреба термина „теорија“ као еквивалента „науци“ није била неуобичајена, бар у стварима превођења. Према Холмсу, „студије превођења“ требало би да омогуће више експериментални и шири приступ научним активностима него „наука“, „теорија“ и слично. Његово разликовање истраживања и теорије било је подстицај за даље нове дистинкције између разних врста теорија. Поред стриктно термилолошких питања, у Холмсовом чланку се јавља и један од првих покушаја да се (пре)испита унутрашња и спољашња организација *чијаве* дисциплине као одређених научних активности, уз паралеле са другим научним дисциплинама.

Иако се термин „студије превођења“ спорадично користи и данас, вероватно из стилских разлога, као нејасни и свеобухватни еквивалент за „науку о превођењу“,⁴

³ Из практичних разлога, било је немогуће објавити богате снимљене дискусије са Симпозијума 1976, током којег се интензивно расправљало о грађењу теорије, дескрипцији, историји наспрам теорије, теорији у оквиру културе наспрам научне теорије, нормативним ставовима наспрам прописаних, текстовима наспрам норми итд, узрокујући да неколико утврђених научника промени своје почетне позиције ради такозване нове парадигме.

⁴ На пример, може се пронаћи у часопису *Интернационални језик (Language International)* и у публикацијама научника као што је Волфрам Вилс (Wolfram Wilss), који је на неким другим местима преферирао синтагме „наука о превођењу“ и „Übersetzungswissenschaft“.

ипак га већина теоретичара није прихватила као званични назив дисциплине. Доста је необично што се често користи у специфичном смислу који би Холмс оштро одбио, наиме као друго име (специфичне врсте) *књижевних* преводних студија. Истина, недавно је прихваћен као програмски назив у *Целовитом приступу* (*Integrated approach*) (1988) Мери Снел-Хорнби (Mary Snell-Hornby). Али Питер Њумарк (Peter Newmark) је изгледа уверен да је „теорија превођења” погоднији термин. Он је један од неколицине који изгледа да чине тачно оно шта су Холмс и остали хтели да избегну, то јест да своде истраживања о превођењу на „теорију”, али његова књига не садржи у наслову „теорију” и његов рад *Приступу превођењу* (*Approaches to translation*, 1981), најзад, има сличну функцију као и „студије”. И Њумарк и Холмс су упозорили своје колеге на превише оптимистичне погледе на превођење, нарочито на појам „науке”. Упадљиво је то што су, према Њумарковом мишљењу, „студије превођења” заступљене само у Холандији и Белгији. У недавном чланку (1990), Вернер Колер (Werner Koller) такође приписује специфичну позицију „студијама превођења”, повезујући их са Гидеоном Туријем (Gideon Toury), као и са проучавањем саме преводне књижевности; стиче се утисак да он упућује на исте научнике – из низоземских земаља – на које је и Њумарк упућивао. У другом прегледу о савременим истраживањима превођења, Гизела Том (Gisela Thome) (1990: 2), такође упућује на „die literaturwissenschaftlich-komparatistisch geprägten ‘Translation Studies’”.

Оваква оклевања и коментари упућују на то да је већина теоретичара упозната са термином, али да не осећа потребу да га користи као званичну и главну одредницу, што такође имплицира да Холмсови (и Туријеви и још можда нечији) погледи на теорију и студије о превођењу заправо и нису усвојени. Постоји чак и приметна тенденција да се преводне студије повезују са (компаративним) проучавањем књижевног превођења, вероватно што већина оних који користе овај назив долази са одсекâ за студије књижевности и због тога је очекивано да раде (само) са питањима књижевности – чак и ако заправо предлажу моделе општије природе.⁵

Наравно, терминолошки проблем би могао да буде строго лингвистичке природе. Шта је са могућим еквивалентима „студија превођења” у другим језицима, употребљеним у интернационалним истраживањима? „*Études littéraires*” јесте у употреби на француском, али нешто попут „*Études sur la traduction*” делује сувише незграпно да би се користило као званични термин. „*Traductologie*” (и његов енглески еквивалент „*translationology*”) изгледа да не одговара превише теоретичарима, као ни „*science de la traduction*”. Занимљиво је уочити да снажна немачка истраживачка традиција од Ној-

⁵ Истина је да су многи истраживачки пројекти развијени од ове групе научника бавили се питањем „књижевности” и „превођења”. У многим случајевима, њихов рад прелази границе књижевности и заузима се за интердисциплинарни приступ. Видети посебно Туријев рад и такође: „О циљевима циља” (“*On Target’s Targets*”) (Lambert & Toury 1989). Тачан статус ове врсте (компаративних) књижевних студија делује контроверзно: то је (конвенционални) огранак компаративне књижевности за научнике као што је Мери Снел-Хорнби (1988: 22-26), али не и за представнике саме компаративне књижевности, од којих су неки то назвали најрадикалнијим трендом у својој области (Vajda & Riesz 1986, увод). Претпоставићу како ниједно од ових мишљења не може бити у потпуности погрешно или у потпуности задовољавајуће.

берта (Neubert) до Вермера (Vermeer), (рецимо) од 1965. до 1990, никад није била забринута због захтева које постављају термини као што су „Wissenschaft“ унутар „Übersetzungswissenschaft“ или „Translationswissenschaft“: изгледа да овде нико није обратио пажњу на Холмсова и Њумаркова упозорења. Вредно је поменути да су научници немачког говорног подручја у другим дисциплинама повремено преферирали „Forschung“ над „Wissenschaft“ (нпр. „Vergleichende Literaturforschung“), како би избегли оптимистичну мисао о науци. Ово само показује да отпор термину „студије превођења“ не може бити оправдан тек праксом или *le génie de la langue*.

У игри је, мимо лексичке традиције наравно, и дефиниција предмета, донета и циљева дисциплине. Како се може прецизно именовати уколико нема прецизног споразума о самом предмету који се именује? Извесне теорије избегавају да се баве интерпретацијом или било каквом врстом усменог превођења; реагујући на то, научници као што су Ханс Вермер (Hans Vermeer) или Катарина Рајс (Katharina Reiss) су преферирали „Translationswissenschaft“ уместо „Übersetzungswissenschaft“, не би ли истакли колико је за њих значајно тумачење. Други се баве оним што називају превођењем у „ужем смислу“, или чак ограничавају „теорију превођења“ на низ правила и модела за *праксу превођења* (Њумарк 1981). Не постоји никакав споразум о томе треба ли се превођење проучавати у уској повезаности (само) са лингвистиком или је то дефинитивно питање интердисциплинарног приступа у оквиру студија културе, па можда и семиотике. Хоће ли остати имало места за преводиоца или тренирање преводилаца (дидактика, примењене студије превођења) у „студијама превођења“ или у „науци о превођењу“? И зашто се аутоматско превођење (студије) тако често лоцира ван дисциплине? Другим речима: могу ли ове различите групе специјалиста бити задовољене „студијама“? Према Холмсу, Турију и осталима, одговор на ово питање је дефинитивно позитиван, али може се замислити да би реч „студије“ иритирала практично оријентисане научнике.

Ово показује колико је осетљиво покушати сјединити различита очекивања и активности под кишобраном терминологије, која је наизглед недужна и еквивалентна. Не раздваја теоретичаре само добро позната дилема теорија/пракса. Као што је било раније поменуто у дискусији о циљевима дисциплине, постоји огромна дистанца између „Übersetzung im eigentlichen Sinne“ и онога шта је Тури дефинисао⁶ као „било који исказ на циљном језику који је представљен или узет у обзир као такав унутар циљне културе, на било којим основама“ (Toury 1985: 20, цитирано у Koller 1990: 21). Ништа није нејасније него права природа превођења и најмање шта можемо да кажемо јесте да је Холмс имао одличне разлоге за препоручивање *сџудирања* феномена пре било каквог теоретисања или упоредо са њим.

Шта год да се посебно нагласи у разним теоријама и шта год то оне имале заједничко, очигледно не представљају једну те исту дисциплину, а камоли хомогену. Ово може бити делимично илустровано статусом студија *књижевној* превођења (иако се догодила невероватна промена последњих година: Lambert 1990b). 1960-их, неколико теоретичара је једноставно искључило питање књижевног превода (често огра-

⁶ Не постоји никакав доказ да Тури ограничава превођење на ову дефиницију.

ничено на питање превођења (*ѝезије*) из своје науке; или су бар искључили из домена класичне учености оне који се баве књижевним превођењем, делимично и због тога што готово да није било никаквог научног модела за студије преводне књижевности. Сама намера да се обезбеди уједињена и хомогена слика дисциплине, контрадикторна је са чињеницом да многе од ових слика (*сѝања уметѝности*) привидно имају исти циљ док су истовремено толико различите. Одатле би кључни проблем могао да буде сам статус теорије. Који су његови позадински принципи и циљеви? Какав је статус теоретских претпоставки о превођењу? Постоји ли емпиријска основа, као што је случај са многим „наукама“, и може ли сваки научни теоретски модел бити (само) нормативан? У „Називу и природи студија превођења“, Холмс прави разлику између разних теорија, делимично због тога што се оне морају ослањати на научно истраживање да би биле научне природе. Управо је због овога толико инсистирао на неопходним и комплексним интеракцијама између свих области студија превођења: између теорија превођења и систематичног проучавања историјског феномена превођења, свих култура и времена, али и између теорије, дескрипције и праксе.

Чини се да је тек неколико теорија превођења и мета-теоретских расправа засновано на оваквим захтевима. Циљеви дисциплине су често дефинисани са различитих тачки гледишта, или барем са различитим приоритетима. Данас, 1990, неколико теоретичара дефинише читаво поље научног рада у вези са превођењем као „теорију превођења“. Само неколицина међу њима инсистирала би на потреби дескриптивних студија превођења за *добро ѝеорије*. Упућивање на дескриптивну лингвистику је често и систематично наглашено (види нпр. Wilss 1982: passim), те је лингвистика често била кориштена као очигледан модел за научне студије превођења. Међутим, иако је „дескриптивна лингвистика“ добро утврђена специјализација, *дескриѝивне* студије превођења једва су поменути у индексу термина на крају многих кључних књига. Изгледа да су дескриптивне или емпиријске анализе историје и културе, као и њихове везе са теоријом, међу кључним проблемима у савременом истраживању превођења. Шта год да је речено о везама између лингвистике и науке о превођењу, свака теорија осиромашена за своју дескриптивну компоненту биће ускраћена за лингвистички модел. Тада се поставља питање која се тачно врста научног модела користи и из којих разлога.

Критика наспрам дескриптивних студија

Чини се да је дескриптивна компонента у многим теоријским радовима одређена другим обележјем, што највероватније подразумева и други задатак. Док упућивања на „дескрипцију“ често изостају, *криѝика* превода („Übersetzungskritik“, итд) требало би да буде важна област дисциплине. Обично је повезана и са „поређењем текстова“, не као основом за научно проучавање превођења, већ као основом за праксу. Често се претпоставља како су преводиоци ти којима је потребно упоређивање текстова, а да су научницима потребније теорије од алата за дескрипцију и анализе. Да ли би они онда имали икакву историјско-емпиријску улогу? Да ли би *криѝика* тада имала исту функцију као дескриптивне студије? Теоретичари као што су Холмс и Тури праве

јасну разлику између њих, приписујући научну функцију само историјским дескриптивним студијама. Посебно од *Möglichkeiten und Grenzen der Übersetzungskritik* (1971) Катарине Рајс, критика превода је призната као легитимна област специјализације. Из очигледних разлога, критика не може без евалуације и не може лако да се интегрише у теоријске оквири где су одвојене „нормативне“ и „дескриптивне“ перспективе.⁷ За научнике који се залажу за дескриптивно проучавање феномена превођења, преводна критика је само једна од преводилачких активности у оквиру културе и као таква део је предмета проучавања, баш као и преводна пракса. Колико год суптилна била, не може имати исте циљеве или правила као научни дискурс о феномену превођења. Концентришући се само на текст и текстуалне везе, критика не може објаснити комуникацију у превођењу, онако као што ју је већина дескриптивиста дефинисала. Према истој групи истраживача, дескриптивно проучавање превођења је повезано са циљевима емпиријског *исстраживања*; због чега мора да се ослони на теоретске моделе, који, између осталог, искључују вредновање као циљ критике. Иако их не прихватају увек сви проучаваоци превођења (види Попович 1976), такве дистинкције између разних врста дискурса уобичајене су у другим дисциплинама. На пример, у науци о књижевности и лингвистици, „критици“ и „нормативним расправама о употреби језика“ никада неће бити додељен научни статус.

Осим питања критике и/или историјско-дескриптивног истраживања, значајна је управо тачна улога теорије унутар дисциплине. Постоји ли једносмерна веза између теорије и истраживања, или теоретичари прихватају – као што је то чинио Холмс – неопходну интеракцију између те две? Године 1981, један француски теоретичар је изјавио да историјско проучавање превођења није ни од какве користи за теорију превођења (Ladmiral 1981).⁸ У таквом теоретском оквиру, култура – и сви стварно постојећи преводи – одвојени су од теорије и постаје очигледно колико се бавимо непостојећим преводима, већ преводима који тек треба да настану. Заправо, више него што је то био случај 1960-их и 1970-их, најмодерније теорије покушавају да интегришу историју у област студија, но, прецизан историјски статус теорије готово да никад није ни дефинисан, одакле произлази да се сматра затвореним и статичним. Може ли теорија постојати и делати ван историје? Може ли универзални статус наших концепата бити узет здраво за готово, док знамо тако мало о превођењу током година

⁷ Као што је било све чешће од Холмсовог рада „Назив и природа студија превођења“, па даље. Види Koller (1972, 1979); Wilss (1977, 1982); Van den Broeck and Lefevere (1979/1984); Toury (1980); Hermans (1985); Vermeer (1986, 1989); Kittel (1988); и тако даље.

⁸ Године 1981. Жан-Рене Ладмирал је повезао „дескрипцију“ са компаративним стилистичким моделом од Vinay and Darbelnet (1958), искључујући било коју врсту историјско-дескриптивног *исстраживања* (не критику) из свог мета-теоретског програма. Током усмене презентације свог рада, Ладмирал је експлицитно изјавио да историјско проучавање превођења није од користи за теорију. Уопште, тешко да ће се претерати ако се каже да само они научници који тренутно употребљавају термин „студије превођења“ признају такозване „дескриптивне студије“. Типични скорашњи случајеви укључују Hatim and Mason (1990) где се „дескрипција“ појављује само као наративна категорија, коју преводилац употребљава у текстуалној анализи, рецимо, на нивоу продукције превода.

и култура? Да ли наука функционише ван културе? Извесне теорије превођења се показују значајним у одређеним ситуацијама, а у другим не, управо због чињенице да превођење зависи од културолошких диференцијација.

Већ 1976, инсистирао сам на проблему дијакроније у већини лингвистички оријентисаних теорија превођења, као и на круцијалном доприносу који могу дати *историјско-дескриптивне* студије преводне књижевности, али и студије о превођењу генерално (Lambert 1978b). Иако је претходних година дошло до јасног напретка у правцу функционалног и културолошког објашњења превода (Vermeer 1986, 1989; Holz-Mänttari 1984; Nord 1988), и даље постоји ограничена свест о сложености културе и потреби за систематичним истраживањем превођења у свим прошлим и садашњим културолошким оквирима – осим у дескриптивним студијама, огранку који се сматра периферним због свог књижевног порекла. Узимајући у обзир њихове несталне везе са запажањима из области културе, да ли би било исправно претпоставити да ће већина теорија и даље тежити томе да буду практично оријентисане, односно „примењене“, што је само друго име за њихову имплицитну нормативност?

Дескриптивно и/или књижевно истраживање?

Можда је постало очигледно у претходним пасусима да су Холмс и још неколицина подржавалаца „студија превођења“ такође и они који подржавају дескриптивне студије о превођењу – не искључујући ни „критику“, коју постављају на други ниво – и да их због тога неки теоретичари одређују као „проучаваоце књижевности“, иако они не ограничавају свој дескриптивни рад (или студије превођења уопште) на „књижевно“ изучавање превођења. Неће ли емпиријско-дескриптивно истраживање бити важно, рецимо, подучавању превођења или комерцијалној преводној пракси? Зашто би било бескорисно испробати најбоље могуће стратегије за праксу и то на систематичној основи (види House 1977)?

Шездесетих година, извесни конфликти у вези са оријентацијом изучавања превођења јасно су супротставили „лингвистички“ приступ „књижевном“. То је сигурно имало везе са чињеницом да су многе књиге о књижевном преводу написали писци/преводиоци, али и са чињеницом да је често претпостављано да су књижевност и књижевни превод ствар „уметности“, чак и у научном дискурсу. У западноевропским земљама, још од публикације (немачког превода) Левијевог (Levý) *Die literarische Übersetzung* (1969, ориг. 1963) заиста се променило проучавање преводне књижевности (иако споро и не свуда: види Lambert 1990b). Од тада, проучавања књижевности и превођења много више су се прихватили и научници који не верују само својој интуицији или уметничком таленту, већ прихватају и потребу за теоретским моделима и који често раде у тиму, што указује на то да постоји мање-више јасан споразум око циљева, предмета и методе истраживања. Говорим не само о ономе што се звало – испрва као шала⁹ – „Школа Манипулације“ (the Manipulation School) већ и о готингенском *Sonderforschungsbereich* (Kittel 1988; Frank

⁹ Ово се највероватније прво догодило у Готингену (Göttingen) 1986, као пример игре речи-ма. Исправно или неисправно, отада се схватило озбиљно.

1989; итд), као и о другим групама научника у разним земљама који су преузели дескриптивно истраживање. Заједничко им је управо веровање да у самој дисциплини постоји много више од „теорије“ и „праксе“, те да су оба у суштини везана за културу. Тачно је да је већи део њиховог рада спроведен у области проучавања књижевности – тако да је фокус на историју и даље у средишту пажње – али он није, ни експлицитно ни имплицитно, ограничен само на то.

Од када је прилично широк интернационални талас оваквих истраживања променио стање превода унутар књижевних и културолошких студија, дошло је време да се систематично размотри целокупно питање књижевности и превођења.¹⁰

Прилично је упадљиво да су, 1980-их, конфликти око дефиниције и области истраживања превођења престали да се подудару са разграничењима типа лингвистика насупрот књижевних студија. Такве промене у сарадњи могу бити индикатори много дубљих промена у научној области. Међутим, иако је захтев за интердисциплинарношћу био јачи него раније, јер превод не би требало да буде само ствар језика,¹¹ чињеница да су научници попут Холмса пре довођени у везу са изучавањем књижевних превода показује колико су нестални били интеграцијски покрети унутар дисциплине као целине. Каква год да је Холмова визија била, као научника и књижевног преводиоца, у његовом есеју тврди се да он покрива целокупну област дисциплине – што заиста и чини. Пре 1975, готово ниједна публикација није се тако суштински бавила темама као што су: општа наспрам ограничене теорије, историја, примењене студије превођења и тако даље.

Холмс, ученици и наследници

Није било радикалнијег покушаја да се преформулише питање превођења и *теорије* превођења него у књизи Гидеона Турија (Gideon Tury) *У поштрази за теоријом превођења* (*In search of a theory of translation*) из 1980. (познато неким од 1976),¹² где се чини да је већина кључних концепата коришћена на сличан начин као код Холмса, али су они повезани са новим централним концептом. Тури покушава да обрне ствари, инсистирајући на историчној природи свих теорија и поново дефинишући студије превођења

¹⁰ Колико ја знам, једва да постоји неки покушај, ван подручја дескриптивно оријентисаних преводних студија, да се дефинише питање књижевног превода и преводне књижевности *функционалним културолошким* терминима.

¹¹ Надам се да ми је дозвољено да благо исправим расправи Мери Снел-Хорнби (1988: 23) о изјави Теа Херманса (1985: 10) у вези са лингвистиком и студијама превођења: према Хермановом мишљењу, у игри није употреба лингвистике, већ *ексклузивна* употреба лингвистике као довољне основе за (књижевне) преводне студије. Еволуција дисциплине је показала да нема ничег екстремног у таквој изјави.

¹² Туријев први програмски рад на енглеском је представљен на Симпозијуму *Књижевност и превођење* (*Literature and Translation*) у Левену 1976. (списи: Холмс, Ламберт и Ван дер Брок 1978). Његова књига *У поштрази за теоријом превођења* (*In search of a theory of translation*; 1980) доноси прерађене верзије радова који су раније објављивани. Као што је Снел-Хорнби (1988: 22) аргументовала, Холмсов рад, Туријев и чланова групе „низоземских земаља“ дистрибуирани су путем различитих канала, што отежава јасан преглед.

хипотетичким терминима, на основи емпиријског, дескриптивног истраживања, и концентришући се на различите врсте *норми* (концепт који је заправо увео Итамар Евен-Зохар). Не постоји јача одбрана „студија превођења” и није било експлицитније дистинкције између превођења као научне дисциплине (укључујући и примењене студије превођења) и преводилачке праксе. Тог тренутка, 1975-1976, таква разлика између нормативних и дескриптивних приступа била је прилично нова.¹³ Али у Евен-Зохаровом и Туријевом раду можемо да откријемо прво осмишљавање норми као отворених и функционалних основа за структуру дисциплине и дистинкцију између различитих врста културолошких активности повезаних са превођењем. Докле год наука није обезбедила никакво јасно тле за апсолутне норме, како је могла да призна било каква апсолутна ограничења за, рецимо, еквиваленцију, жанрове, типологије, стратегије, понашање читалаца и говорника или саму природу превођења? Иако је ова врста приступа била често и погрешно – као у Холмсовом случају – повезивана са преведеном *књижевношћу*, његов делокруг је био интердисциплинаран по дефиницији. Као прво, развио се у дисциплинама које су више историјски оријентисане, попут студија књижевности, а као решење сукоба између теоретских и историјских модела; због тога је овај функционални приступ коришћен успешно, на пример, у компаративном проучавању књижевности.

Из прилично једноставних разлога, Холмсов рад је био повезан са „групом из низоземских земаља” – по Холмсовој терминологији.¹⁴ Сама употреба термина „студије превођења” била је барем делимично оправдање такве везе. Било би превише једноставно, ипак, објаснити Холмсов програмски чланак и његов (доста ограничен) дескриптивни рад помоћи Туријевог и Евен-Зохаровог функционалног приступа и помоћу *Манипулације књижевношћу* (*The manipulation of literature*; 1985) Теа Херманса (Theo Hermans). Књига *Манипулација* је збирка чланака који, у мањој или већој мери, представљају ону врсту преводних студија која се развила након Симпозијума у Левену 1976. о „Књижевности и превођењу”.¹⁵ Књига је синтеза дате обнове само у одређеној мери: извесни значајни представници дескриптивно-системског приступа су изостављени, а и нису сви прилози јасне илустрације новог модела.¹⁶

Што се тиче Холмса, његов рад није објашњен често цитираним пасусом из Тео Хермансовог увода у *Манипулацију књижевношћу* (Hermans 1985: 10)! У чланцима објављеним после 1976, Холмс једва да је писао о концепту норми, дистинкцији између

¹³ Види белешку 2 изнад. 1976, концепт норми је у студијама превођена деловао сасвим ново и контроверзно. Од тада се проширио прилично систематично и често без икакве експлицитне референце на своје тачно порекло, што може да значи да је било коначно интегрисано.

¹⁴ Вредно је обезбедити неке незваничне информације са Симпозијума из 1976. и о интересу који су Холмс и Тури показали за „дескрипцију”: Холмс је инсистирао да се сам бави тиме, пре него да остави свом израелском колеги, јер је то била „његова” тема.

¹⁵ Било би лако показати утицај Евен-Зохаровог/Туријевог приступа на концепције и поступке неколицине левенских учесника, као и шире: терминологија, опозиције и циљеви истраживања су претрпели јасне промене, и по тој линији организовани су заједнички истраживачки пројекти.

¹⁶ Наравно, ово се односи и на многе друге заједничке публикације.

изворно-оријентисаних и циљно-оријентисаних студија превођења или о „системском“ моделу. Упућивања на системе у његовим раним радовима била су позајмљена од Левија и Поповича, а нису га ни идеје о полисистему или дугорочном емпиријском истраживању фасцинирале.

Опште је место тврдити да истраживање и дисциплине имају своју историју и да би дата врста историографије могла осветлити теоретске концепте. Холмсово тачно становиште није нашироко познато, нити је било много утицајно, осим међу проучаваоцима „књижевног“ превођења, али је симптоматично за развој неколико (под) области унутар „студија превођења“ уопште. С друге стране, он показује став супротан ономе што је неколицина међу његовим „ученицима“ прихватила у то време и по чему су отишли корак даље од рада „Назив и природа студија превођења“. Такав историографски допринос проучавању опозиција и дистинкција могао би да води ка генеалогји концепата, пре него анализе цитираних и/или критикованих имена. Ово може показати да су скорашња ненадана открића културолошких компоненти у питањима превођења много више допринос такозваних дескриптивиста, него што су то студије превођења до сада признавале. Што се тиче Џејмса Холмса, он је заиста усмерио дисциплину, али на начине који превазилазе писану текстуалну комуникацију и њихов опис би захтевао различите историографске технике.

*(С енглеској превела **Кашарина Ковчин**)*